

Jugar a bales

(ALDC, III, 589. Jugar a bales)

La *bala* és una ‘petita esfera de terra cuita, vidre o metall per a jugar els infants’. El mot tradicional és *bolla* (< llat. BŪLLA ‘bombolla; bola’), que avui només perviu a Mallorca; s’hi han superposat altres mots, tributació d’altres llengües: *bola*, predominantment amb [ɔ] (62 casos enfront de 15 amb [o]), documentat des del s. XVI, prové de l’oc. *bòla* (var. *bolets* 93) i coneix una gran extensió; *bala* és préstec de l’it. septentrional *balla*, var. de *palla* ‘pilota del joc de frontó’ i ‘projectil’; el men. *mèrvols* (var. *mèrvils*; *mèrvels*, Ruiz i Pablo, 1908, ap. Ortells-Campos, 1983) és deixalla de l’angl. *marble* ‘marbre; bola de jugar’ (per la matèria de què es degueren fer les primeres boles), per influència dels mestres britànics arran de la dominació anglesa (1713-1756, 1763-1782, 1798-1802); recordem mots com *estop*, *niquel*, *nòquel*, *plè*, relacionats amb el joc de bales; *caniques* 157 és pres del cast. *canicas* on procedeix del bearnès *canique* a través de l’eusquera; *botxa* 29, a partir de ‘bola de fusta grossa’, ve de l’it. *boccia* ‘bola grossa’.

Un altre grup de mots, d’àrea reduïda o local, té a veure amb jocs diversos: *peco* 137 (*peca* 99) era una ‘pedreta llisa que les nenes llancen a l’aire i que empomen després mentre reciten uns versos’; *pito* (var. *pitón* 139) és l’astràgal amb què jugaven els nens i les nenes, com *toda* 112, noms concrets d’una de les quatre cares de l’astràgal o marraquinca (veg. men. *es tot* ← “tot per amunt”; mall. *tódol* “osset para jugar”, Figuera, 1840), esdevinguts genèricament ‘boles’. *Cinqueta* és un der. de *cinc* perquè són cinc les pedres rodones o boles amb què es practica aquest joc. *Cascarina* és una ampliació semàntica del sentit de “agalla de roure que s’usa per a jugar” que el mot té al Rosselló (DCVB), probable der. de *cascària*, de l’arrel KASK ‘clovella’ (cf. *cascar* ‘rompre’). *Amores* 149 i *vies* 182 són de motivació fosca.

Són mots normatius *bala*, *bola* i *bolla*, des del DG₁, 1932.

